

Федоришин І.Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА «ПЛАСТ» У МІСТІ ТИСМЕНИЦЯ (1923–1930 РР.)

У статті розкрито проблему діяльності товариства «Пласт» у місті Тисмениця Товмацького повіту Станиславівського воєводства протягом 1923–1930 рр. Заснована влітку 1923 р., пластова організація стала єдиним осередком товариства на теренах Товмаччини. Польська влада, вбачаючи в зростанні популярності «Пласту» певну загрозу, під усіляким приводом намагалася перешкодити його діяльності на місцях.

У публікації на основі історико-документального матеріалу показано процес становлення і розвитку пластового руху в Східній Галичині, освітньо-виховну працю товариства за обєригання українського юнацтва від морально-культурної деградації в умовах асиміляторської політики польської влади. У Товмацькому повіті були засновані та функціонували лише два курені товариства «Пласт»: 54-й курінь імені Олени Степанівни та 56-й курінь імені гетьмана Петра Дорошенка.

Охарактеризовано і проаналізовано практичну роботу пластових осередків товариства, зображено їхню культурно-просвітницьку та виховну діяльність, взаємодію між куренями, їх відносини з аналогічними організаціями міста Станиславова.

Виховна і культурно-просвітницька діяльність «Пласту» відображена через проведення різних свят, організацію вистав, відзначення пам'ятних дат з історії України з метою виховати національно-свідому, фізично здорову українську патріотичну молодь, яка б пишалася своєю історією, культурою, героїчним минулим власного народу, була б готова до важкої боротьби за досягнення державної незалежності. Важливою особливістю пластової організації було залучення до своїх лав дошкільної та шкільної молоді.

У зв'язку з тим, що окремі члени пластової організації були причетними до українського націоналістичного руху, брали активну участь у шкільних бойкотах, у «ексах» (експропріаційних актах), терактах, у вересні 1930 р. польська влада остаточно заборонила діяльність усіх пластових секцій, гуртків, куренів товариства.

Ключові слова: товариство «Пласт», м. Тисмениця, Товмаччина, гурток, курінь, свято, курс, іспит.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження полягає у відображенні об'єктивної реконструкції історичного процесу, присвяченого вивченню українського молодіжного руху в Східній Галичині, через призму діяльності товариства «Пласт» у м. Тисмениця Товмацького повіту Станиславівського воєводства в міжвоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню зародження, розвитку та діяльності українських молодіжних товариств на західноукраїнських землях присвятили свої праці Ігор Андрухів [1], Оксана Вацеба [4], Богдан Трофим'як [12], котрі висвітлюють проблематику діяльності товариства «Пласт», однак у контексті всієї Східної Галичини. Надзвичайно важливими й інформативними джерелами теми дослідження є архівні документи Центрального державного історичного архіву України в м. Львів, Державного архіву Івано-Франківської області, часо-

писи «Молоде життя», «Вогні», спогади Осипа Бойчука [3].

Постановка завдання. Автор ставить за мету розглянути та проаналізувати практичну діяльність куренів товариства «Пласт» у м. Тисмениця протягом 1923–1930 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. На зламі XIX–XX ст. у країнах Західного світу відбулося зародження скаутського руху. Засновником скаутингу (англ. scout – розвідник, шукач пригод) вважають британського генерала Роберта Бейден-Павелла, автор підручника «Скаутинг для хлопців» (1908 р.) [1, с. 46; 4, с. 125]. Перший гурток скаутів організований у 1902 р. у США, згодом скаутські організації були в країнах Європи, Азії, Північної та Південної Америки тощо [12, с. 270–271].

У Східній Галичині скаутинг започаткований наприкінці 1911 р. Саме тоді в газеті «Діло» за

2 грудня 1911 р. з'явилася перша стаття про пластову прогульку, що мала відбутися в січні 1912 р. [10, с. 73].

Перший таємний пластовий гурток був організований Іваном Чмолою при львівському товаристві «Січ». Назву «Пласт» (походить від слова «пластати» – повзти; йти, грузнучи ногами; підкрадатися) було дано на честь нащадків запорожців – кубанських козаків-пластунів, які виконували функцію розвідників у Кубанському козацькому війську. Дефініцію запровадив Петро Франко, який також створив таємний пластовий гурток при філії української гімназії в м. Львів. Саме він у березні 1912 р. опублікував у часописі «Здоровле» статтю під назвою «Пласт як новий спосіб фізичного і морального виховання» [10, с. 73].

Однак основоположником та організатором українського пластового руху, його методистом і теоретиком вважають Олександра Тисовського – професора львівської академічної гімназії, автора перших методичних посібників «Пласт» (1912 р.), «Життя в Пласті» (1921 р.). Саме він 12 квітня 1912 р. заснував 1-й пластовий курінь ім. Петра Сагайдачного, 40 членів якого склали першу присягу [10, с. 73].

Зазначимо, що існували три напрями-бачення розвитку українського пластового руху. Іван Чмола розумів «Пласт» як військово-підготовчі відділи майбутнього національного війська. Якраз із його гуртка виникла ідея щодо створення військового товариства «Січові стрільці», члени якого невдовзі стали основою легіону Українських січових стрільців (УСС). Петро Франко зосереджував увагу на фізичному вихованні пластунів. Натомість Олександр Тисовський вбачав у пластовій організації можливість виховання у членів гуртка міцного характеру [10, с. 73]. Він прагнув виховати з української молоді майбутню національну еліту, яка б розумілася й орієнтувалася в питаннях політики, культури, науки, економіки, фізичної культури та спорту [12, с. 273]. Але, попри різне розуміння розвою пластового руху, його творці ставили за мету виховати з української молоді національно свідомих, фізично й морально стійких патріотів-воїнів, готових за будь-яких умов і ситуацій до боротьби за самостійність України [1, с. 47].

Важливою особливістю пластової організації було те, що вона залучала до себе дошкільну і шкільну молодь, чим, до речі, не могли похвалитися інші товариства, наприклад, «Сокіл», «Січ» чи «Луг», які об'єднували у своїх рядах молодь

зрілого віку. Роботою з дошкільним і шкільним юнацтвом «Пласт» формував в останніх особисті та національні ознаки характеру, що в умовах спочатку австрійської, а згодом польської політики денационалізації було надважливим кроком у боротьбі з отруюванням дитячих і юних душ чужоземною мовою, історією та культурою [1, с. 47].

Ще однією відмінністю «Пласту» від вищезазначених молодіжних товариств була добре налагоджена система самоосвіти й фахової підготовки. Верховною пластовою радою були запроваджені пластові іспити, після успішного складання яких пластуни отримували підвищення у званні. Окрім пластового звання, іспити давали певні практичні та корисні навички й уміння. Наприклад, щоб отримати найвище пластунське звання – «гетьманський пластун-скоб», необхідно було, крім трьох пластунських іспитів, скласти ще п'ять почесних (фахових) іспитів, щоправда, на вибір самого пластуна [1, с. 50–52].

Виховний процес охочих пов'язати своє життя з «Пластом», на думку Олександра Тисовського, мав тривати безупинно, починаючи з восьмирічного віку й аж до самої старості. Тому членство організації ділилося за чотирма віковими категоріями:

1. Пластовий доріст («вовченята-прихильники») – діти 8–12 років, з якими проводили індивідуальні заняття і підготовку до вступу в товариство.

2. Пластуни – підлітки 12–18 років, члени пластової організації.

3. Старші почесні пластуни – юнацтво, яке після закінчення навчальних закладів вступало на стежку самостійного життя, але не поривало зв'язків із «Пластом». Воно зазвичай ставало опікуном пластових осередків, куренів (полків) за місцем проживання чи роботи, надаючи практичну допомогу й пропагуючи пластову ідею серед місцевого населення.

4. Пластовий сеньйоріат – люди похилого віку, за плечима яких був чималий безпосередній досвід роботи у «Пласті» та які матеріально підтримували товариство [1, с. 48; 4, с. 127; 12, с. 284–285].

«Пласт» мав чітку організаційну структуру, що дозволяло вести ефективну виховну роботу, підтримувати належну дисципліну й досягати поставлених цілей [1, с. 52; 12, с. 288]. Головним осередком усіх пластових організацій Галичини була Верховна пластова рада у м. Львів, яка виступала секцією Українського краєвого товариства охорони дітей та опіки над молоддю [7, с. 2].

Найменшою організаційною одиницею товариства «Пласт» був гурток, що складався з 6–10 членів. Усі члени приймалися до гуртка за взаємною згодою, добре зналися між собою і були пов'язані взаємною приязню. Це було необхідною умовою, оскільки переважна більшість роботи в «Пласті» велася саме в гуртку. Робота розподілялася між усіма членами (діловодчиками), кожен із яких мав певні обов'язки (діловодство) [7, с. 2].

Структурно гурток складався з провідника (провідниці), що вів (вела) гурток, займався підготовкою програми сходин, видавав накази й обіжники, прокуратора або правника (правниці), який дбав про моральний стан членів гуртка, стежив за дотриманням усіма членами пластового закону і, за узгодженням з полковим прокуратором і полковою командою, а інколи й із Верховною пластовою радою, призначав пластові кари та відзначення, писаря (писарки), котрий вів протоколи сходин, мав список членів, і відпоручника (уповноваженого – *І. Ф.*) (відпоручниці), який налагоджував і тримав зв'язок з іншими гуртками. Крім того, за потреби могли бути обрані бібліотекар, домівкар (господар) (особа, відповідальна за приміщення й підтримання в ньому ладу, за майно, ключі тощо – *І. Ф.*) та інші діловодчики [7, с. 2].

Усі гуртки творили пластовий полк, котрий вела полкова команда, що складалася з вибраних на полкових сходинах членів. До полкової команди входили: полковник, полковий прокуратор, полковий писар, полковий скарбник. Гуртки одного полку об'єднувалися в чети (4 гуртки – 1 чета) і сотні (4 чети – 1 сотня), якими керували четарі та сотники, виступали посередниками між полковою командою і гуртками [7, с. 2]. Кожен пластовий полк мав свого патрона, тобто був названий на честь одного з визначних українських державних чи військових діячів, національних героїв [1, с. 57].

Головна діяльність пластунів зосереджувалася на сходинах і прогуляках. У програму сходин і прогульок входили різноманітні заняття, що розвивали фізичну силу, швидкість ухвалення рішень, поглиблювали загальні знання й національну свідомість, привчали до громадського життя. До занять належали: прогуляка, змагання, ігри, руханка, вправи зору, слуху, науки знакування (туристичного маркування – *І. Ф.*), вправи пам'яті, відчити, реферати, дискусії, гутірки на різні теми, участь в урочистих обходах і національних святах, розуміння знаків на мапах, наука рятувництва, ведення домівки та її прикрашення; самоуправління, ведення книг (писарської, скарб-

ничок й ін.), ведення сходин (зібрань – *І. Ф.*), плекання пісні, музики і різних здібностей із ремесла та промислу [7, с. 2].

Зазначимо, що протягом 1912–1914 рр. «Пласт» переріс у потужну масову молодіжну організацію. Його осередки діяли у 37 населених пунктах Східної Галичини, зокрема у Львові, Станиславіві (тепер м. Івано-Франківськ – *І. Ф.*), Тернополі, Коломиї тощо. Однак вони практично не взаємодіяли між собою та не мали чіткого підпорядкування. З цією метою 1913 р. створено Організаційний пластовий комітет, а 1914 р. – керівний орган – Осередкову пластову управу, що за короткий час провела реєстрацію всіх пластових осередків і здійснила їх поділ на 11 округ. Кількість пластунів станом на 1914 р. сягнула близько 800 осіб, а осередки організації поширилися не лише в Галичині, але й на Буковині та Закарпатті [16, с. 267].

У довоєнний період на теренах Товмацького повіту, куди адміністративно входило місто Тисмениця, не було створено жодного осередку пластової організації. Очевидно, це пов'язано з тим, що м. Товмач, яке б мало бути центром молодіжного руху в повіті, було невеликим провінційним містечком (до речі, меншим за населенням, ніж м. Тисмениця), без вищих навчальних закладів, з мізерним числом національно-свідомої української інтелігенції та молоді, у середовищі яких, власне, і культивувалися ідеї пластового руху.

Восени 1914 р. російська військова окупаційна адміністрація заборонила діяльність усіх українських товариств, у т. ч. й «Пласт». Окремі його представники вступили до новоствореного легіону УСС. Згодом галицькі пластуни брали активну участь у становленні Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), вливалися до лав Української галицької армії (УГА), майже шість сотень їх загинуло під час польсько-української війни 1918–1919 рр. [16, с. 267].

Хоча австрійський період діяльності «Пласту» тривав недовго, усього півтора року, однак, на нашу думку, його засновникам вдалося досягти головної мети – розпочати процес виховання молоді, перетворення її на свідомих громадян і підготувати майбутніх захисників української державності.

З 1920 р. товариство «Пласт» розпочало відновлення своєї діяльності й заснування нових пластових осередків у Східній Галичині, на Волині та на Закарпатті. На з'їзді 1924 р. обрано Верховну пластову раду та виконавчий орган – Верховну пластову команду на чолі з Северином

Левицьким. Було затверджено нову організаційну структуру товариства: тепер кілька гуртків замість полку утворювали курінь. Окрім уладу юнацтва (12–18 років), утворено улад (спільноту – *І. Ф.*) старших пластунів (1925 р.), улад пластунів-новаків (1927 р.), улад пластунів-сеньйорів (1930 р.). Популяризації пластового руху серед населення сприяли видання Олександром Тисовським посібника «Життя у Пласті» (1921 р.), вихід пластових журналів (часописів) «Молоде життя», «Український Пласт», у яких висвітлювалося пластове життя краю [1, с. 58; 8, с. 200–201; 16, с. 267]. Популярність «Пласту» серед українського населення Східної Галичини щороку зростала, товариство повнилося новими прихильниками. Якщо наприкінці 1922 р. на теренах краю діяли лише 30 пластових полків, то в 1927 р. їх число зросло до 138 куренів, що об'єднували у своїх лавах близько 30 тис. пластунів [1, с. 58].

У міжвоєнний період на Товмаччині товариство «Пласт» засноване в м. Тисмениця. Воно було єдиною пластовою організацією в повіті. Ініціаторкою створення пластового уладу стала Ольга Волосенко – місцева жителька, пластунка 2-го пластового куреня імені Марти Борецької в м. Львів. У червні 1923 р., вона, перебуваючи на літніх феріях (канікулах – *І. Ф.*), зуміла за дуже короткий час zorganizувати жіночу пластову частину та підготувати її членкинь до першого пластового іспиту [13, арк. 1–2].

Перший пластовий іспит відбувся 26 серпня 1923 р. в залі Народного дому і тривав 2,5 години. Складали пробу два гуртки: «Калина» (п'ять пластунок) і «Тополя» (п'ять пластунок). Крім того, на іспиті були присутні прихильниці з цих гуртків, однак вони не могли екзаменуватися, оскільки запізно вступили до «Пласту». Іспит приймав Василь Пашницький – пластун-учасник 11-го куреня ім. Івана Мазепи в м. Станиславів. Під час складання іспиту пластунки демонстрували знання пластових законів і статуту, діловодства, вправність у в'язанні вузлів. Того ж дня відбулося урочисте складання першої пластової присяги [13, арк. 8].

Спочатку пластовий осередок у м. Тисмениця належав до 2-го пластового куреня ім. М. Борецької, потім до квітня 1926 р. – до 12-го пластового куреня імені княгині Романової у м. Станиславів. У червні 1926 р. Верховна Пластова Команда затвердила пластову частину в м. Тисмениця окремим куренем. Патронкою (покровителькою) осередку ще 1923 р. обрано учасницю визвольних змагань, четаря УСС та УГА Олену Степанівну.

Зв'язковою була призначена старша пластунка 5-го куреня Уладу старших пластунів ім. Олекси Довбуша Одарка Скочдополь, а опікунами – Павло й Ольга Волосенки. Курінною спочатку було обрано Ірину Волосенко, а згодом Любов Шкоруту. Відтоді місцева молодіжна організація стала іменуватися 54-им пластовим куренем ім. Олени Степанівної в Тисмениці. Пластова організація налічувала два гуртки (14 пластунок) і гурток новичок (7 пластунок) [5, с. 3, 11; 13, арк. 3–4].

Чисельність куреня, у силу різних обставин, часто змінювалася. Якщо в березні 1927 р. кількість членкинь тисменицького «Пласту» становила 10 пластунок, то вже у грудні 1927 р. їх налічувалося 26 осіб, з них за пластовими ступенями: 3 новички, 15 прихильниць, 3 учасниці, 5 розвідчиць. Пластова домівка знаходилася в одному з приміщень місцевої каси «Віра», де щонеділі відбувалися гурткові сходи. Місцева організація мала власну аптечку, спортивний інвентар, бібліотеку на 150 томів. При курені діяв аматорський гурток, що влаштовував вистави, дохід від якої призначався на закупівлю шатра (намету) [13, арк. 9, 12].

Щодо участі в національно-патріотичних заходах, то слід відзначити, що 13 листопада 1926 р. тисменицькі пластунки у власній домівці провели Пластове свято, на яке запросили своїх колег із 5-го куреня старших пластунів ім. О. Довбуша в м. Станиславів [15, арк. 9]. 6 листопада 1927 р. вони організували панахиду за Українськими січовими стрільцями та свято на честь Листопадового чину. Програма свята включала виконання українського національного і пластового гімнів, військового маршу УСС, реферат у вигляді п'ятихвилинного мовчання, відчит уривку твору про битву під Львовом, декламацію «Під легіт вітру», співу українських пісень «Що то за грім», «Видиш, брате мій», «Червона калина», «Заквітчали дівчатонька» тощо. 11 грудня 1927 р. пластунки брали участь у виставі «До світла, до волі», яку ставив 56-й курінь ім. П. Дорошенка [13, арк. 12].

Задля зміцнення фізичного здоров'я пластунки неодноразово здійснювали мандрівні табори (до 10 днів), різноманітні прогульки до інших населених пунктів. Так, наприкінці жовтня 1927 р. членкині місцевого «Пласту» здійснили прогульку до с. Милування [13, арк. 12].

Через різні причини й обставини пластункам тисменицького куреня не завжди вдавалося брати участь у пластових заходах, що проводилися під час літніх вакацій (канікул). Зокрема, представниці 54-го куреня не брали участі в обов'язковому

обласнім таборі влітку 1928 р., оскільки були зайняті господарсько-польовими роботами. Однак безпосередньо перед жнивими місцевий курінь вибрався на мандрівний табір і, таким чином, компенсував свою неучасть у спільних заходах [13, арк. 14]. До речі, на Товмаччині функціонував обласний пластовий табір для пластунів-новиків, розташований над р. Дністер у с. Горигляди (тепер село Монастириського району Тернопільської обл. – *І. Ф.*) [9, с. 26].

Крім жіночого куреня, у м. Тисмениця був заснований і діяв мужеський (чоловічий) 56-й пластовий курінь. Організаторами чоловічої пластової частини були брати Іван і Володимир Островські. Перший пластовий іспит і присягу вони склали 26 серпня 1923 р. разом із пластунами жіночої частини [13, арк. 2; 14, арк. 1].

Спочатку чоловічий пластовий курінь розвивався дуже повільно, оскільки пластуни були зайняті навчанням, господарськими роботами, відчувався брак фахового проводу. Однак після 1926 р. динаміка змінилася, пластовий осередок чисельно збільшився і складався з трьох гуртків: пластунів-розвідників (8 осіб), пластунів-прихильників (7 осіб) і новиків. Патроном (покровителем) куреня визначено українського гетьмана Петра Дорошенка. Курінним обрано Івана Лозинського, провідником 1-го гуртка – Methodія Павлишина, провідником 2-го гуртка – Михайла Фика. Пластовим опікуном куреня призначено інженера Павла Волосенка, зв'язковим – Романа Скождополя, старшого пластуна-розвідника 5-го куреня Уладу старших пластунів ім. Олекси Довбуша, а з 1928 р. – Степана Маціборка [14, арк. 1, 23].

Про велику популярність «Пласту» в м. Тисмениця свідчив той факт, що в березні 1927 р. чисельність куреня становила 27 членів, у травні – 31, а наприкінці грудня зросла до 43 пластунів, із них за пластовими ступенями: 6 розвідників, 19 учасників, 10 прихильників, 8 новиків [14, арк. 6–7, 11].

При курені діяли аматорський і шаховий гуртки, музей, хор, крамниця. Пластовою домівкою служило одне з приміщень місцевої кооперативи «Віра». Пластуни мали власну бібліотеку, писарські прилади, прилади до копаного м'яча, 11 пар спортивних штанців, сатральні (сценічні – *І. Ф.*) реквізити, пару совгів (лижі – *І. Ф.*). Пластовий фонд складав понад 70 злотих, на які планувалося придбати намет. Також тисменицькі пластуни внесли 45 зл. на будівництво пластового дому [14, арк. 11, 14].

Щонеділі в пластовій домівці проходили сходи всіх гуртків. Програма зібрань включала від-

чити та дискусії, гутірки на різні теми, виклади з різних галузей науки, декламування віршів, впряд (шикування – *І. Ф.*), вправи тощо. Окрім організаційних питань, на зборах велися приготування до відзначення різних свят, коляди, щедрівки, відбувалися репетиції вистав. 8 січня 1927 р. тисменицькі пластуни провели свято на честь полеглих героїв УСС і поставили виставу на п'ять дій «Жертва темноти» [15, арк. 10]. 11 грудня 1927 р. курінь влаштував аналогічне свято вшанування пам'яті січових стрільців і поставив тематичну виставу «До сонця, до волі» [14, арк. 14].

Задля підвищення знань, вмінь і навичок члени місцевого «Пласту» проходили різноманітні курси: з гігієни, плекання хорих (догляду за хворими – *І. Ф.*), рятівництва, кушнірства, шевства, домашнього порядку, куховарства й прання (для дівчат-пластунок), наколесництва (велосипедної їзди – *І. Ф.*), знакування, музики, співу, національних танців тощо. Опісля пластуни складали іспит вмілості й отримували відповідну виказку (документ) [14, арк. 16–23].

Цікаво, що екзаменаторами з того чи іншого курсу, окрім старших пластунів, не рідко були й авторитетні та професійні жителі міста, як-от: тесля Василь Рев'юк – із дроворубства, учитель Атанасій Островський – із музики, шевський майстер Микола Гриньовський – із шевства, директор кооперативи Ілля Гах – із бджолярства, огородництва й хліборобства (рільництва), меценасова (дружина адвоката – *І. Ф.*) Ольга Шипайлова – з домашнього порядку, прання й куховарства [14, арк. 4].

Для налагодження й підтримання товариських зв'язків між пластунами західноукраїнських земель Верховна пластова команда часто організувала та проводила міжобласні, міжкрасві пластові таборування і зустрічі пластунів зі Східної Галичини, Буковини, Волині та Закарпаття. Під час однієї з таких зустрічей тисменицькі пластуни мали нагоду познайомитися, поділитися думками, обмінятися знаннями та досвідом зі своїми товаришами з Волині. Ця зустріч стала справжнім виявом патріотичних почуттів і розуміння пластових ідеалів, закріпила духовний зв'язок між пластовою молоддю Галичини та Волині. У процесі спілкування між собою тисменицькі та волинські пластуни, об'єднані пластовою ідеєю, домовилися спільно усувати «з дороги усе, що злочинною рукою сягає по наші святощі», жити «надією, що настане мент (момент), коли ми разом крізь пекольний огонь кинемося на зустріч кращій долі України» [14, арк. 9].

В історії товариства «Пласт» у м. Тисмениця не обійшлося і без негативних випадків. 24 травня 1928 р. згідно з рішенням керівництва 56-го пластового куреня ім. Петра Дорошенка з українського пластового уряду були виключені пластові учасники Мирослав Секрета й Онуфрій Гавришенко, на яких одночасно накладено тримісячний товариський бойкот. Причиною цього стали порушення пластового закону, обов'язків пластуна й переступлення пластового слова честі. Мирославові Секреті інкримінувалися словесна образа літньої жінки, порушення майже всіх точок пластового закону та побиття своїх товаришів, а Онуфрієві Гавришенку, учневі 4-го класу – гра в карти на гроші, котрі добував нечесним способом, невиконання наказів керівництва як у пластовій домівці, так і поза нею. Обидва своєю поведінкою підірвали авторитет куреня й цілого пластового уряду в очах як старшого громадянства, так і пластунів, а особливо молодших товаришів. Накладенням такого покарання керівництво куреня продемонструвало членам, що чекатиме кожного пластуна за порушення ним пластових законів [14, арк. 24].

Товариство «Пласт», як і інші українські молодіжні та парамілітарні організації, перебувало під постійним владним і поліційним наглядом. Найменше недотримання статуту тягло за собою заборону проведення заходів, конфіскацію майна, вилучення літератури, призупинення діяльності осередку, обшуки, арешти членів пластового уряду.

У серпні 1923 р., після складання першої присяги пластунами 54-го куреня ім. Олени Степанівної, комендантом місцевого постерунку було зупинено святкування лише через те, що, бучімо, організатори не додержувалися програми, а саме що замість іменування прихильниць учасницями було проведено присягу. Товмацьке повітове староство на деякий час призупинило діяльність тисменицької пластової організації [14, арк. 1].

Першого грудня 1929 р. 54-й і 56-й курені вирішили спільно влаштувати пластове свято з нагоди річниці заснування місцевої організації та планували запросити товаришів з 11-го куреня ім. гетьмана І. Мазепи в м. Станиславів, однак влада заборонила проведення цього заходу [6, арк. 2, 10].

Попри те, що «Пласт» позиціонував себе позапартійною організацією, він потрапив під вплив спочатку Української військової організації (УВО) та її підпільних структур, членами якої було чимало старших пластунів, а після 1929 р. – Організації українських націоналістів (ОУН), що проводила принципову й безкомпромісну полі-

тику щодо польської окупаційної влади. З 1930 р. українські націоналісти вчиняли акції зі знищення державного та приватного поміщицького майна, організовували шкільні бойкоти, здійснювали «екси» (експропріаційні акти) та теракти, до проведення яких залучалася молодь. В одному з таких терактів під м. Бібрка Львівського воєводства наприкінці серпня 1930 р. брав участь старший пластуна 11-го куреня ім. гетьмана І. Мазепи в м. Станиславів Григорій Пісецький, що загинув під час його виконання. Під час огляду поліцією місця злочину загиблий був знайдений у пластунаському однострої. Цей факт став причиною проведення обшуків у пластунаських домівках і приватних помешканнях членів «Пласту», переслідувань і арештів пластунів, призупинення функціонування осередків на місцях і повної заборони товариства за антидержавний характер діяльності [1, с. 59; 11, с. 4].

Каральні дії польської влади та поліції проти Українського пластового уряду торкнулися як станиславівських, так і тисменицьких пластунів. У жовтні-листопаді 1930 р., у зв'язку з ліквідацією «Пласту», були заарештовані й утримувалися у станиславівській слідчій тюрмі Осип Бойчук, Гриць Салевич, Одарка Скочдополь, Володимир Блаженко, Маврикій Білогубка, Омелян Ляшевич, Мирон і Богдан Ганушевські, Михайло Ткачук, Іван Гудзоватий із м. Станиславів, Марія Шкорутівна, Люба Шкорутівна, Євген Лозинський, Микола Петрунів з м. Тисмениця, Степан Маціборко з м. Коломия [1, с. 59; 2, с. 3; 9, с. 26].

У вересні 1930 р. польська влада зобов'язала Головний відділ Українського Краєвого Товариства охорони дітей та опіки над молоддю, секцією якого була Верховна Пластова Рада, у двотижневий термін розпустити всі осередки «Пласту». Цим рішенням остаточно припинялася діяльність пластових секцій, гуртків, куренів товариства. Щоправда, окремі гуртки, незважаючи на владну заборону, продовжували діяти нелегально або ж при філіях інших товариств. Чимало вчорашніх пластунів стали членами інших молодіжних організацій, як-от: «Сокіл», «Луг», у лавах яких продовжили боротьбу за виховання українського юнацтва в дусі національної свідомості.

Висновки. Товариство «Пласт» своєю патріотичною, виховною, культурно-освітньою діяльністю ставило за мету залучити до своїх лав українську молодь, консолідувати її, сформувати з неї національно свідомих, фізично розвинутих, освічених і морально здорових громадян, які в умовах окупації мали встояти перед політикою національного

гноблення та полонізації. На відміну від інших молодіжних товариств, «Пласт» залишався строго позапартійною організацією, його членами здебільшого було юнацтво дошкільного та шкільного віку.

У міжвоєнний період на теренах Товмаччини лише в м. Тисмениця були засновані й функціонували осередки товариства «Пласт» – 54-й курінь імені Олени Степанівної й 56-й курінь імені гетьмана Петра Дорошенка.

Діяльність тисменицьких куренів товариства «Пласт» мала виховний, просвітницький і культурний характер, відображений через ведення системної освітньої й самоосвітньої роботи в середині організації, проведення різних свят, вистав, відзначення пам'ятних дат з історії України. Уся пластова робота мала на меті виховати національно-свідому, фізично здорову українську патріотичну молодь, яка б пишалася своєю істо-

рією, культурою, героїчним минулим власного народу, була б готова до важкої боротьби за досягнення державної незалежності.

Окупаційна влада вбачала в рості популярності товариства певну загрозу та під усіляким приводом намагалася припинити або й взагалі заборонити його діяльність. У зв'язку з тим, що окремі пластуни належали до УВО, ОУН, брали безпосередню участь у шкільних бойкотах, були виконавцями «ексів», терактів, у вересні 1930 р. польська влада остаточно заборонила діяльність усіх пластових секцій, гуртків, куренів товариства. Частина членів товариства «Пласт» була заарештована поліцією, проти них велися слідчі дії.

Після заборони у Східній Галичині українська пластова організація активно діяла в Чехословаччині, США, Канаді, Австралії, а в 1989 р. відновилася і в Україні.

Список літератури:

1. Андрухів І. Західноукраїнські молодіжні товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг». Івано-Франківськ, 1992. 80 с.
2. Арештування в Станіславівщині. *Новий час*. 1930. 20 листопада. Ч. 132. С. 3.
3. Бойчук О. Пласт у Станіславові й околиці. *Альманах Станіславівської землі*. Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. 960 с.
4. Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. 232 с.
5. Вісти з Верховної Пластової Команди. *Молоде життя*. 1927. квітень-травень. Ч. 4–5. С. 3, 11.
6. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 404. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 2, 10.
7. Дещо про пластову організацію. *Молоде життя*. 1921. квітень. Ч. 4. С. 2.
8. Джулинська Т. Пластовий довідник. Торонто; Нью-Йорк, 2008. 230 с.
9. До історії нашого «протесту». *Молоде життя*. 1931. червень. Ч. 1. С. 26.
10. Кілька картин з історії Пласту. *Вогні*. 1932. березень. Ч. 5–6. С. 73.
11. Перед розв'язанням Пласту. *Діло*. 1930. 7 вересня. Ч. 198. С. 4.
12. Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини: (друга половина ХІХ ст. – перша половина ХХ ст.). Тернопіль : Економічна думка, 2001. 696 с.
13. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДАІЛ України). Ф. 389. Оп. 1. Спр. 737. 16 арк.
14. ЦДАІЛ України. Ф. 389. Оп. 1. Спр. 738. 25 арк.
15. ЦДАІЛ України. Ф. 389. Оп. 1. Спр. 809. 22 арк.
16. Якимович Б. Пласт, Український пластовий улад. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. Смолій та ін. Київ : Наукова думка, 2011. Т. 8. 520 с.

Fedoryshyn I.Ya. ACTIVITY OF “PLAST” ORGANISATION IN TYSMENYTSIA TOWN (1923–1930)

The article deals with the problem of activity of the “Plast” organization in the Tysmenytsia town of Tovmach district of Stanyslaviv Voivodeship during 1923–1930. Founded in the summer of 1923, the formation became the sole center of the “Plast” organization in the Tovmachchyna. The Polish authorities, in view of the growing popularity of “Plast”, posed a certain threat, under every pretext, tried to impede its activities on the ground.

The publication, based on historical and documentary material, shows the process of formation and development of the “Plast’s” movement in East Galicia, educational work of the “Plast” organization for the protection of Ukrainian youth from moral and cultural degradation in the conditions of the assimilation policy of the Polish authorities. In Tovmach district, only two “Plast” formations (kurin) were founded and operated: the 54th kurin of Olena Stepanivna and the 56th kurin of hetman Petro Doroshenko.

The author has characterized and analyzed the practical work of formation centers of the “Plast” organization, showed their cultural and educational activities, interaction between the formations, their relations with similar organizations of the Stanyslaviv city.

Educational and cultural activities of “Plast” organization are reflected in different festivities, organization of performances, commemoration of Ukrainian history. It aimed to nurture a nationally conscious, physically healthy Ukrainian patriotic youth who would be proud of its history, culture, and heroic past of its own people, and would be prepared for the difficult struggle to achieve state independence. An important feature of the formation organization was the involvement of preschool and school youth in their ranks.

Due to the fact that some members of the “Plast” organization were involved in the Ukrainian nationalist movement, they actively participated in school boycotts, in expropriation acts, acts of terrorism, in September 1930 the Polish authorities finally banned the activities of all sections, circles, formations of the “Plast” organization.

Key words: *“Plast” organization, Tysmenytsia town, Tovmachchyna, circle, formation (kurin), holiday, course, exam.*